

Óvodai terek környezetpszichológiája

Szerző: Grósz Anna Boróka

Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki és Informatikai Kar

Építészmérnök osztatlan képzés

4. évfolyam

Témavezető: Dr. habil Tamás Anna Mária
egyetemi docens

Pécs, 2024.

Tartalomjegyzék

Előszó.....	3
Bevezetés	4
I. Alapgondolatok.....	4
II. Környezetpszichológia rövid ismertetése	5
1. Fejezet	6
1.1. Nevelési, oktatási helyszínek környezetpszichológiája	6
1.2. Mi tudatosítható és mi nem kisgyermekkorban?	8
1.3. Pedagógiai terek tervezése	10
1.4. Épített környezeti nevelés	11
2. Fejezet	13
2.1. Reformpedagógia átfogó ismertetése.....	13
2.2. Montessori, Waldorf és Organikus pedagógia elemzése	14
3. Fejezet	18
3.1 Youji no Shiro – A gyerekek vára	18
3.2 Kid’s Mayumi Kindergarten and Nursery – óvoda és bölcsöde.....	19
3.3 Megvalósult európai példák elemzése.....	25
3.3.1 House of Elementary Education – Ausztria, Reitdorf	25
3.3.2 Meadows Nursery – Egyesült Királyság, Hexham	26
3.3.3 The Learning Tree Nursury – Egyesült Királyság, London.....	27
3.3.4 Vizafogó Tagóvoda – Magyarország, Budapest XIII. kerület.....	28
3.3.5 Mocorgó Óvoda – Magyarország, Budapest X. kerület – Kőbánya	29
4. Fejezet	31
Összegzés.....	37
Köszönetnyilvánítás	38
Nyilatkozat.....	39
Felhasznál irodalom, internetes források.....	40
Ábra és képgyűjtemény	42

Előszó

*„A ma gyereke a holnap felnőttje, a jövő évtizedek társadalmát építi majd-... -ezért a
gyerek mindannyiunk felelőssége.”*

Hermann Alice¹

Hermann Alice, magyar pszichoanalitikus és óvodapedagógus szavai inspirálták környezetpszichológiai kutatásomat. Jelen dolgozat előző művem, a *Környezettudatos építészet – Környezettudatos nevelés* folytatása, mely ugyan arra a problémára kíván megoldást találni, más megközelítésből kiindulva.

Vajon mit jelenthet a nyitómondat? Ma még gyermekek, de holnap már felnőttek, akik döntést hoznak, irányítanak, átveszik a ma felnőtteinek helyét a társadalomban. Az ő kezükben lesz a környezet, a társadalom, az egész világ sorsa. És ahhoz, hogy felnőttként jól tudjanak dönteni, a megfelelő módon kell őket felnevelni. A biztonságos környezet, szerető család, mind-mind hozzátesznek egy gyermek jólétéhez. És egy társadalom is csak annyira működik jól, amennyire a gyermekek jólétét biztosítani tudja. A közösség felelőssége, minden gyermek és az ő jólétük.

1. ábra Gyermekekből felnőtté válás

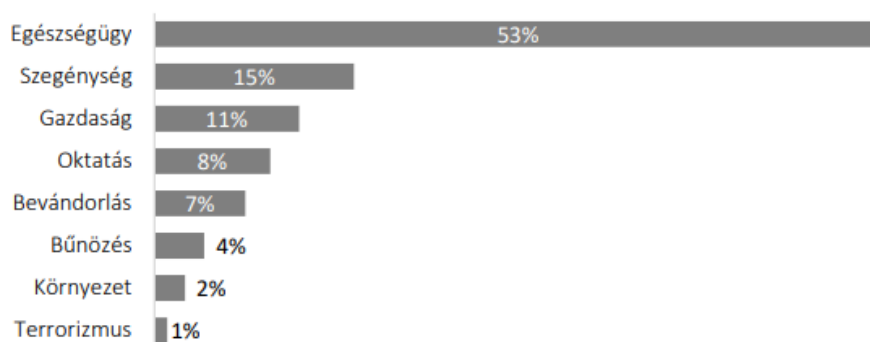
Úgy vélem egy építész egyik legfontosabb feladata élhető terek kialakítása. Ezt leginkább a környezetpszichológia elvei alapján lehet elérni, melyet különböző szakágak minőségi együttműködése alkot. Így egy építész a gyermekek jólétéhez is úgy tud a leginkább hozzátenni, ha a környezetpszichológia alapján tervezi meg a nevelési, oktatási intézmények tereit.

¹ Hermann Alice: A gyermekben érlelődik a jövő, Kossuth Könyvkiadó, 1979

Bevezetés

I. Alapgondolatok

Környezetünk megóvása a 21. század egyik kulcs kérdése, mely egyre nagyobb tömegeket vonz magához, mégis a környezetvédelem egy társadalmi problémaként van jelen a mai napig. Magyarországon sokkal többen tartják magukat környezettudatosnak, mint ahányan ténylegesen azok. Ezt az állítást előző TDK kutatásom első felében készített kérdőívem is megerősítette, melyben látszott, hogy azok, akik 1-5 skálán 5-re értékelték magukat környezettudatosság szempontjából (teljes mértékben annak tartja magát), általánosságban jelentősen kevesebb környezettudatos szokással rendelkeznek mindennapjaikban, mint a rosszabb önértékekkel rendelkezők. A 154 kitöltőből 20 fő 5-re, 74 fő pedig 4-re értékelte magát, ez a válaszadók 61,1%-a, 3-ra 56 fő, vagyis 36,4%. A 2019-es ISSP környezeti modul adatfelvételéhez kapcsolódó vizsgálat eredményeit 2020-ban hozták nyilvánosságra *Környezettel, környezetvédelemmel kapcsolatos lakossági attitűdök* címen. A vizsgálatban 1000 fő vett részt és a felnőtt magyar lakosságot reprezentáló, valószínűségi minta alapján készült. A kérdőív egyik első kérdése a Magyarországon legfontosabbnak vélt kérdés megjelölése volt. Bár az utóbbi években egyre nagyobb médiaszerepet kapott a téma, a kitöltőknek csak a 2,2%-a jelölte meg a környezet és annak megóvásának témakörét válaszul. Ez egy végtelenül elenyésző szám, főleg, hogy az egészségügyet 53% tartja a legjelentősebb problémának.

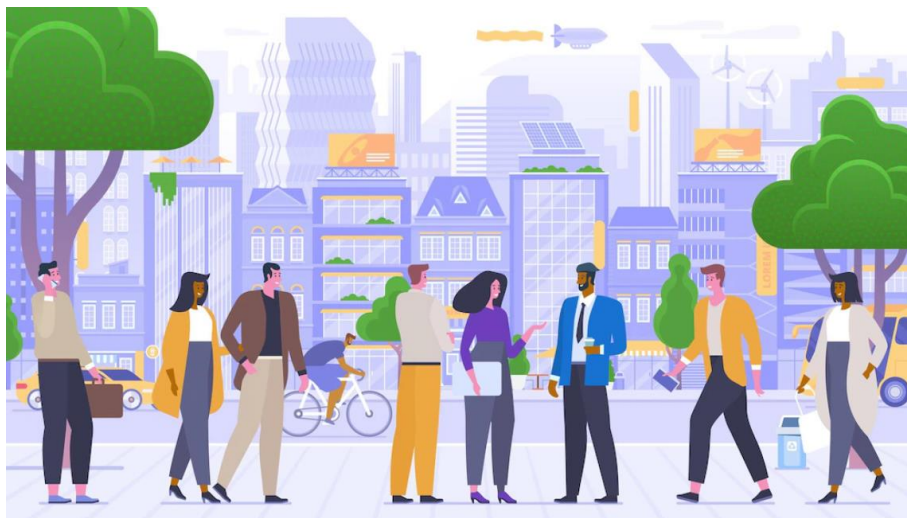
2. ábra A legfontosabbnak vélt környezeti problémák aránya Magyarországon

A két szám közötti különbség érdekessége, hogy ha a környezetünkre jobban figyelnénk a betegségek mértéke is csökkenthető lenne, tehát megelőzés szempontjából a számok arányának kisebbnek kellene lenni a józan ész alapján. Röviden ezek alapján a környezettudatosság kérdése még mindig nem kap kellő figyelmet az átlag lakosság körében. Ennek javítására a jövő társadalmának, a gyermekek egységes szemléletmódjának kialakítása nyújthat megoldást. Mára már látjuk, hogy a pedagógián és közvetlen nevelésen túl a környezetnek is

szemléletformáló szerepe van. A gyermekek még nyitottabbak a természet szépségeire, sokkal könnyebben befogadják az őket érő hatásokat, mint a felnőttek. A környezetpszichológia és környezeti nevelés ezen a ponton lép színre.

II. Környezetpszichológia rövid ismertetése

A környezetpszichológia majdnem egyszerre jelent meg a környezetvédelem kérdésével, mely a '60-as évek elejére datál. Kiváltó oka az előre nem látott veszélyek bekövetkezése volt (pl. Minamata-kór, DDT), mely megindította a tudományos munkák születését, ezzel együtt társadalmi szerepet kapott. A környezetpszichológia gondolata az évtized vége fele alakult ki, 1968-ban jött létre az első hivatalos szervezet, az EDRA, az USA-ban, mely a témával foglalkozott. Fogalma alatt röviden az ember és a környezete közötti kapcsolat elméleti és gyakorlati vizsgálatát értjük. Azt vizsgálja, hogyan befolyásolja a környezet az ember viselkedését, gondolatait és érzelmeit. A fizikális környezet egyenrangú társa az embernek a viselkedés folyamatában, lélektani folyamatokkal együttesen, azokkal kölcsönösen egymásra gyakorolt hatással vesz részt a művelet során. Természetét tekintve jellemzően nem tudatosuló, így a vizsgálatok és a beavatkozások nehézkesek. Besorolhatóság szempontjából is nehezen elhelyezhető tudományterület, hiszen sokszínűsége miatt transzdiszciplinárisnak tekinthető, kötődik a pszichológiához, építészethez, társadalomtudományhoz és még számos területhez. Nem a különböző szakágak mennyiségi megjelenése a fontos, hanem azok minőségi együttműködése. Az utóbbi időben egyre inkább kiválik a többi területből, új szemléletmódú és módszertani, önálló tudományterületként lép fel. Magyarországon legnagyobb képviselője Dr. habil. Düll Andrea, tanulmányomban nagyban támaszkodtam az ő kutatási eredményeire, publikációira.

3. ábra Ember és környezete

1. Fejezet

1.1. Nevelési, oktatási helyszínek környezetpszichológiája

Viszonylag korán, már a '70-es években megállapították, hogy a gyermekintézmények, mind az edukációs, mind az egészségügyi helyszínek egységesek viselkedési szabályrendszerükben, valamint tárgyi és térbeli megjelenésükben. Az ilyen intézmények homogénebbek, mint a kevésbé kizárólag gyermekekre fókuszálóak, például egy családház. Ez a jelenség részben tudatos, szakmai jellegű, részben viszont tapasztalati és tudatalatti kialakítását tekintve. A környezetpszichológia egyik feladata ezeknek a tudatalatti döntéseknek a tudatosítása és finomítása, valamint az általa kiváltott hatások vizsgálata és következtetések levonása. A környezet nem tudatosuló mivolta két fő okból eredeztethető. Az egyik az evolúció folyamán szükségessé válása, a másik a téves társítás. Az előbbi a túlélés biztosítása érdekében a társak fele fordulás veleszületett igénye. Az együttműködés eléréséhez jobban kellett a többi emberre figyelni, ezzel a környezet fokozatosan kiszorult a tudatos figyelem alól. A fejlődés előrehaladtával egyre csökkent a tudatosulás. A másik ok, a társas környezetben szerzett tapasztalatok alapján levont következtetések téves társítása, felületes ok-okozati kifejtése. Egyik legjobb példa erre, a buszos közlekedés, ahol az utasok agressziója váltja ki a negatív élményt, holott a fizikai környezet a valódi ok, hiszen a buszon szűk a hely. Ebben az esetben az eseményt a társas környezetnek tulajdonítjuk, nem a környezet jellemzőjének.

Az edukációs helyszínek környezetét három, egymástól el nem különülő összetevő aspektusában érdemes a leginkább vizsgálni.

- pszichológiai-személyes folyamatok: társakkal való kapcsolat, sikerélmény, érzelmi változások... stb.,
- időbeni jellemzők: szünetek és tanórák ritmusa (iskola), hétköznapi és hétvége váltakozása, ünnepek, években történő múlása az időnek,
- környezeti tényező: szociális aspektus, fizikai – városban elfoglalt helye, természet közelsége, épület, berendezési tárgyak.

A fent említett tényezők folyamatosan kapcsolatban állnak, kölcsönösen hatnak egymásra. A szociális kapcsolatok terén rengeteg kutatás született az évek során, azonban azok környezetpszichológiai kontextusba helyezése még nem történt meg. A fizikai környezet elemeinek nem feltétlen az érzékelése, inkább a pszichológiai funkciójuk, a meghatározó a viselkedés alakulásában. Erre példa, nem a fényviszony az elsődleges, hanem az ablak elhelyezéséből fakadó viselkedés (pl. órán az ablakon bámul a tanuló kifele, nem a tanárt figyeli).

4. ábra Helykötődés

Az oktatási és nevelési intézmények esetén fontos, hogy kialakuljon a helyidentitás és helykötődés, melyek szükséges feltétele a környezet egyén által történő kontrolálhatósága. Kutatások szerint már 20-25 perc elteltével el kezd kialakulni a helykötődés, ami a későbbiekben helyhez történő ragaszkodáshoz vezethet (pl. menzán egy adott ülőhelynél történő étkezés preferálása). Ennek figyelembevételével kiemelkedően fontos az intézményekhez történő pozitív helykötődések kialakulásához szükséges tényezők figyelembevétele, hisz a gyermekek hosszú éveket töltenek egy-egy ilyen épületben. A fény és színhasználattal jelentősen befolyásolható a gyermekek viselkedése és a kötődés milyensége. Építészeti szempontból fontos a megfelelő arányrendszer kialakítása, alapterület – belmagasság kapcsolata. Jelentős problémakör a zajszint az épített környezetben, mely a viselkedés befolyásolásán túlmutatóan a koncentrációra és mentális egészségre is nagy hatással van. A zajártalmi vizsgálatok még a mai napig se kielégítőek, holott az egyik legfontosabb lenne egy fejlődésben lévő gyermek állandó terei esetén az optimális zajszint biztosítása. Óvoda és bölcsőde esetén még kiemelkedőbb a szerepe, hisz a fegyelmezettségük még nem olyan fejlett, mint az idősebb gyerekeké, így ébren hangosabbak, fontos, hogy a csoportszobák között a zaj ne, vagy csak kis mértékben terjedjen, valamint a nyugodt délutáni alvás érdekében a külső zajok kizárása biztosítandó.

Összeségében nincs egy kész „recept” arra, hogyan kell létrehozni a tökéletes teret a gyermekek fejlődése, nevelése, tanulása érdekében, azonban stabil útjelzőkkel rendelkezünk a témát illetően. Természetesen a tervezést és kialakítást a földrajzi elhelyezkedés is nagymértékben befolyásolja. Hiába tennénk le ugyan azt az épületet két helyre, a fényviszonyok, városi környezet, természet közelsége, uralkodó éghajlat, szélirány mind-mind ahhoz járulnak hozzá, hogy meglegyen a hely egyedisége, ne működjenek ugyan azok az elemek ugyan úgy. Ezeket a szempontokat is figyelembe kellene venni az épület finomhangolása során és aszerint változtatni egyes részleteken.

1.2. Mi tudatosítható és mi nem kisgyermekkorban?

A fizikai környezet hatással van az összes érzékszervünkre, ennek szerepe a kisgyermekkorban sokkal nagyobb, mint a felnőttévek során. A korai években kezdődik a környezet felfedezése, minden inger hatást gyakorol a gyermek környezetéhez való viszonyának kialakulásában. Ezek az élmények általában érzelmi töltetet hordoznak magukkal, így az eligazodás és használat is könnyebben alakul ki. A környezethez való viszony és azzal való bánásmód kialakulásának a menete az észleléssel és azonosítással kezdődik, melyet az érzelmek kiegészítésével történő értelmezés és memóriában tárolás követ, eredménye a környezetre adott érzelmi és viselkedési válasz. Ezt nevezzük környezeti kompetenciának. A környezetben annyi inger lelhető fel, amennyit egyszerre felfogni is lehetetlen, valamint egyes elemeket érzékelni se vagyunk képesek. Pszichológiai szempontból egy ilyen érzékelhetetlen jellemző a lehetőségek és a követelmények aránya. 1998-ban Miller, Shim és Holden pszichológusok az anyák figyelmét és reakcióit vizsgálták különböző figyelmet igénylő helyzetekben. A kutatás során megállapították, hogy a zárt helyzetek és a sok követelmény egyszeri teljesülésekor (pl. otthon főzés) az anyai figyelem és gondozás mértéke a gyermek felé nagymértékben csökken. Ellenben a nagyszámú és sok lehetőséget kínáló helyzetekben, az anyák nagyobb mértékben figyelték és irányították gyermeküket (pl. játszótér). Levonták a következtetést, hogy a környezet a gondozó anyákat nagyban befolyásolja viselkedésükben és nevelési tevékenységeikben. Ennek a következtében kijelenthető, hogy a gondozó viselkedése befolyásolja a gyermek viselkedését és a környezettel való viszonyát.

A környezet észlelése élményszerű gyermekkorban, rendszerezetlen, hisz az ingerek kavalkádjában össze-vissza érik behatások az érzékszerveket. „Inspiráló, fantáziakeltő külső ingerekkel bíró ismerős környezetek esetében ez a környezetészlelési és -megértési folyamat gyakran kialakul mind gyerekek, mind felnőttek esetében. Olyan helyzetekben bontakozik ki ez a kellemes, ellazult, nem

tudatos környezetbefogadási folyamat, ahol a helyhasználók megengedhetik maguknak, hogy aktív figyelmük „leváljon” a közvetlen környezetről miközben a helyzet ingerei érik őket.”² Születéstől kezdve meghatározóak a helyélmények, egy biztonságot nyújtó, ismerős környezethez kötődünk, kialakul a helykötődés. Ennek kiemelkedően fontos szerepe van az identitás és énkép fejlődésében, azonban tudatosulása gyakran csak a környezet változásának bekövetkezte után tudatosul. A környezet hatékony használata érdekében a környezet észlelésének világosnak és pontosnak kell lenni. Annyira mindennapi ez a folyamat, hogy elvesztjük a tudatosságunkat ezügyben és természetesnek, magától értetődőnek vesszük, holott az észlelés a viselkedés alapja.

5. ábra Érzékelés

A gyermeket körülvevő környezet, az épületek és berendezések megfelelő ingermennyisége szükséges a használat elsajátításához. Ha egy tárgy túl új a gyermek számára, nagyesséllyel nem vált ki nagy érdeklődést, ennek szöges ellentéte is igaz, ha túl megszokott, nem izgalmas, nem fog foglalkozni vele. Fontos a gyermek szükségleteit megfelelő mértékben kielégíteni, ugyanakkor nem tolakodóan eljárni. Ugyan ez vonatkozik egy városi környezetre vagy egy intézményre.

² Épített Környezeti Nevelés Kisgyermekkorban Konferencia 2018. konferenciakötet: Dúll Andrea – A kisgyermekkor környezetpszichológiai kontextusa – Mi tudatosítható és mi nem? 27. oldal

1.3. Pedagógiai terek tervezése

„A térszervezés kérdéskörébe ugyanúgy beletartozik a neveléstudomány, társadalomtudomány, de még az adott kultúra es különböző viselkedési sajátosság, vagy az emberi szervezet anatómiája is. Egy jelmondat lebeghet a szemünk előtt: *Tervezzük úgy az építményeket, mint a tanulás indirekt eszközeit!*”³

Évek során megfigyelhetővé vált, hogy a kisgyermekkorai élmények a fizikai térrel kapcsolatban egész életen át elkísérik az embert. Az élményeken és tapasztalatokon keresztül tanulnak a gyerekek. Kis kortól kezdve rendelkeznek preferenciákkal, ezeket azonban finoman terelgetni kell, meg kell ismertetni velük a minőséget, közös munkát. Nagyon könnyen és egyszerűen bevonhatóak az óvisok is a környezetünk alakításába. Módszertanilag a következőt mondhatjuk: először az érzékenyítéssel kell kezdeni, meg kell értetni a dolgokat, hagyni kell, hogy kialakuljon a felismerés, részvételre kell ösztönözni és tudatosítani kell a felelősségvállalást, így kialakítható a minőségi környezet.

A tervezés és átépítés során fel kell térképezni a problémákat és a közösségi igényeket, ebbe a munkaszakaszba a kisgyermek is könnyedén bevonhatóak 3D modellek és kreatív eszközök alkalmazásával. A nevelés és tanulás terei állandó interakciók helye, különböző együttműködések színtere. A berendezések elhelyezése nagyban befolyásolja a térhasználatot, ezzel a kommunikáció és társas kapcsolatteremtés lehetőségét. Ahhoz, hogy megfelelően kitudjuk alakítani a helyiségeket, segítséget nyújthatnak a komfortelméleti elemek, gépészeti követelmények. Például az akusztika, megvilágítás, légtechnika. A komfort elengedhetetlen a jó közérzethez, megfelelő koncentrációhoz és fejlődéshez.

6. ábra Tervezési folyamat

³ Részlet az Épített Környezeti Nevelés Kisgyermekkorban Konferencia 2018. konferenciakötetéből: Zajacz Judit: Pedagógiai terek – tervezéstől a használatig

A színelmélet pszichológiai vonatkozásait tanulmányozva felfedezhetjük, mennyire nagy a szerepe nem csak a falak, de a berendezési tárgyak, nyílászárók és burkolatok harmóniájának, összhangjának. Az előzőekben szó esett a megfelelő inger mennyiségről. Főleg egy általánosiskolai tanteremben jellemző a leginkább, hogy túl sok mindent prezentálnak a falakon. Ez egy olyan nagyságú ingerhalmaz, ami elvonja a gyerekek figyelmét, vizuálisan megterhelő és összenyomja a teret. Fontos tehát, a kevesebb néha több.

Az építésznek számolni kell az egyes korcsoportok életkori sajátosságaival is a tervezés során. Idővel változik a mozgáskultúra, szocializációs igény, ezért a tér kialakításakor figyelembe kell venni a privát szférák és társas együttlétre alkalmas helyek megfelelő egymáshoz viszonyított arányát. Edukációs intézmények esetén fontos az inspiratív, természetes megjelenés. Ne csak a hiányosságokat vegyük észre, értékeljük az apró részleteket, hiszen sokkal nagyobb hatással vannak a tudatalattira és mélyebb nyomot hagynak, mint a hiányosságok.

1.4. Épített környezeti nevelés

„Az épített környezeti nevelés sem, mint szókapcsolat, sem, mint tudományterület nem létezik. Magyarországon. Még.”⁴ Olyan pedagógiai eszközök, módszerek és elméletek összefoglalására szolgál, melyek célja az ember és élettéré közötti kapcsolat erősítése. Interaktív, játékos formában tárja a különböző épített környezeti témákat a befogadó számára. A környezet befogadására, elemzésére ösztönöz, motivál az élettér kialakításában való részvételre. Céljai:

- az ingergazdag környezet pozitív hatással rendelkezik, így hosszútávon elősegíti az életszínvonal növekedéséhez,
- szegregációra irányuló figyelemfelhívás,
- az épített környezet megóvására és felelős magatartásra serkent, ösztönöz az aktív részvételre,
- támogatja a gyermekek világát.

Az épített és természetes környezet folyamatosan hatással van az emberekre, meghatározó a viselkedés, identitás és a világról alkotott felfogásunkat befolyásoló tényezőkben. Állandó kölcsönhatás áll fenn, az emberi tevékenység alakítja és fenntartja az épített környezetet, mely befolyásolja az ember tevékenységét. Pedagógiájának 3 fő fejlesztési területe a tárgy- és környezetkultúra, a kifejezés és ábrázolás, és a vizuális kommunikáció. Képességfejlesztést valósít meg a kifejezés és

⁴ Részlet a Kultúráktív Egyesület blogjáról származó Épített környezeti nevelésről szóló bejegyzésből

alkotás terén több művészetiágazatban, nem ragad le kizárólag az építészetnél. Kitér az alkotás, festészet, grafika, szobrászat, tárgytervezés, mintatervezés és díszét, valamint a környezetalakítás témájára. Ez utóbbi alatt az épített és természeti környezetre is vonatkozik. Azzal, hogy az épített környezet megfigyelését, megélését tűzi ki céljául, akarva, akaratlanul eléri ugyan ezt a természetesre vonatkozóan is, így hozzájárul a környezettudatos szemlélethez és a természetiránti felelősségvállaláshoz.

7. ábra Épített környezet megismerésére szolgáló játék

Guba Anna, Pataky Gabriella és Tóth Eszter *Épített környezeti nevelés az óvodában* című könyve rengeteg játékos feladatot tartalmaz, mely a környezet és természet megismerését segíti. Ez a típusú nevelés akkor tud igazán hiteles lenni, ha az alkalmazás helyéül szolgáló intézmény tükrözi a szellemiségét.⁵

⁵ 1. Fejezet 4. Pont - Épített környezeti nevelés: Grósz Anna Boróka, Környezettudatos építészet – Környezettudatos nevelés című dolgozat részlete

2. Fejezet

2.1. Reformpedagógia átfogó ismertetése

A 19-20. század fordulójának környéki társadalmi és gazdasági változások hatására kezdődött a reformpedagógia kialakulása. Egyre több kritika érte a tömegiskola merev rendszerét, az ebből adódott feszültség feloldására tettek kísérletet a 20. század elején kibontakozó reformpedagógia irányzatai. Az addig érvényes, „kicsinyített felnőtt”, gyerekképet felváltotta az a szemlélet, hogy a gyermek minőségileg különbözik a felnőttől, saját világa, értéke, szemlélete van. Ennek hatására jelent meg a művészetpedagógia, a művészet a valóság megismerésének egy nevelési formája, mely segít a személyiség kialakulásában és a világ szemléletében. Ennek köszönhetően nőtt meg a zene, irodalom és képzőművészetek szerepe.

A reformpedagógiai irányzatok többsége napjainkban is működő reformkonceptiók, melyek megőrizték az alapítók pedagógiai felfogásának alapvető gondolatait. Már a századforduló előtt, 1889-ben, megfigyelhető volt a törekvés a változásra a Cecil Reddie által alapított New School elnevezésű nevelőotthonban, mely a szabad természetben, a várostól távol helyezkedett el. Az 1900-as évek elején sorra jelentek meg az új pedagógiai módszerek, ezzel együtt az oktatási intézmények kialakítása, építésze is idomult az ideológiai változásokhoz. Az alábbiakban néhány reformpedagógia irányzat lényegét foglalom össze, kiegészítve az építészeti igényeikkel.

8. ábra New School - Abbotsholme

Három szakaszra bontható a reformpedagógia kialakulása és változása. Az első korszak 1889-1918 között a kialakulás ideje, idesorolható a New School mozgalom, Montessori és még néhány koncepció megalapulása. A második szakasz 1918-1945 között teljesebben ki a különböző mozgalmak, világméretűvé váltak és az iskolák

elkezdtek egymással felvenni a kapcsolatot. A harmadik korszakban 1945-1990 között a pedagógiai mozgalmak terjedése zajlott.

2.2. Montessori, Waldorf és Organikus pedagógia elemzése

Jelenleg a legelterjedtebb reformpedagógia irányzatok a Montessori és Waldorf pedagógia, de jelentős az Organikus pedagógia is, mely a keresztény antropológián alapszik, így jóval eltér a többi irányzattól. Munkám további részében ezeket a pedagógiai irányzatokat mutatom be, a megalakulásukkor kitűzött építészeti elvekkel együtt, a későbbiekben ezekkel fogok tovább dolgozni.

2.2.1. Montessori pedagógia

„Segíts, hogy egyedül csinálhassam!”⁶

Montessori Mária, olasz orvos, pedagógus, pszichológus, alaptézise a gyermek tiszteletén alapult. Minden gyermekben él megismerési és cselekvési vágy, ezért biztosítani kell számukra a lehetőséget, hogy szabadon megtapasztalhassák a világot. Célja független, önállóan gondolkodó, önmagát ellátni képes, kreatív, együttműködő, toleráns, segítőkész, békeszerető és problémamegoldó gyermekek formálása. Eszköze munkára nevelés, a gyermek izomzatának és érzékszerv fejlesztése. Ha alapelve, hogy nem szabad a gyermeket korlátozni mozgásának szabadságában, nem szabad más akaratát rákényszeríteni. Montessori szerint nem szabad beleavatkozni a gyermek munkájába, hagyni kell, hogy önmaga javítsa ki hibáit. Alapvetően a gyermek nem kívánja meg hogy helyette cselekedjenek, annál inkább fontos, hogy a maga módján fejezhesse ki önmagát. A pedagógia részét képezi, hogy a gyermekek rendelkezésére bocsátunk minden eszközt, mely a különböző tevékenységekhez szükségesek, hagyjuk, hogy maguk fedezzék fel alkalmazásukat, a bennük rejlő lehetőségeket.

⁶ Montessori Mária egyik leghíresebb mottója. Üzenete, hogy hagyjuk a gyermeket önállóan tevékenykedni.

9. ábra Casa dei Bambini - az első Montessori óvoda

Montessori Mária volt az első, akinél megjelent a tér összehangolása a pedagógiával. Nála az architektúra a belső térre fókuszált, mely organikus egységben tud a pedagógiai elvekkel együtt dolgozni. Iskoláiban az eddig ismert centrális elrendezést teljesen elhagyta, ezzel együtt a frontális oktatást is megszüntette. A bútorok ezekben az intézményekben voltak először gyerekekre méretezve, nem csak nagyságukban, de anyagukban is, könnyen mozgatható berendezési tárgyakat alkalmaztak. Így a gyerekek maguknak tudták igényeik szerint berendezni a termet. A Montessori iskolákban ajtók helyett függönyöket, szekrények helyett alacsony polcos bútorokat alkalmaztak, ezzel kikönnyítve a teret, mely barátságosabb környezetnek bizonyult a gyermekek szellemi és lelkivilágához.

Ahhoz, hogy aktiválni lehessen a gyermek cselekvés vágyát, elkerülni passzív magatartását, fontos az ingergazdag környezet kialakítása. A gyerekek nem csak átrendezhették a termeket, de ők is tartották azt karban, tisztán tartották a bútorokat, padlót. A térelrendezés és annak használata motiváló hatású a Montessori iskolákban, a fizikai tevékenységek mellett a szellemi aktivitás is intenzívebb, mint az előtte ismert oktatási-nevelési terekben.

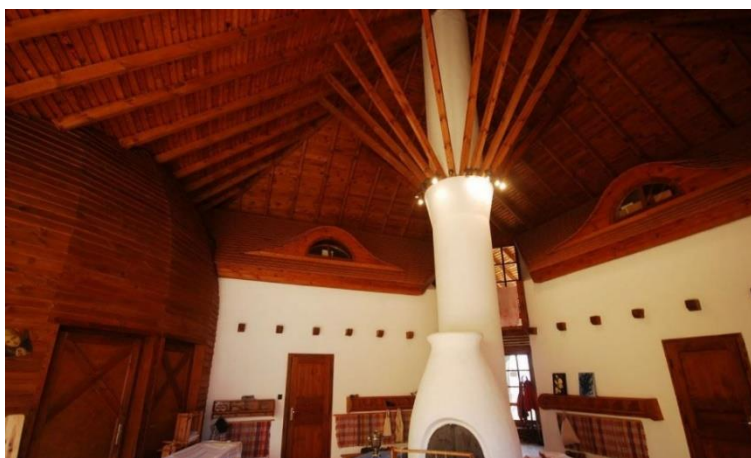
Montessori Mária úgy vélte, azért tudott pedagógiai módszertana gyorsan elterjedni, mert a gyerekek szerettek az olyan iskolába járni, ahol aktívak és kreatívak lehetnek állandóan.

2.2.2. Waldorf nevelés

„Az a feladatunk, hogy a gyermek környezetében olyan hatást fejtsünk ki, hogy egészen a gondolatokba és érzületekbe menően a jót, az igazat, a szépet és a bölcsét utánozó lénné lehessen.”⁷

Rudolf Steiner, osztrák polihisztor, filozófus, oktatási filozófiája nagy hangsúlyt fektet a fantázia szerepére a tanulásban, fontosságot tulajdonít a szellemi, gyakorlati és művészeti elemek integrálásának. Nevelése emberközpontú, a szabad szellemi élet fontosságára épít, a gazdaság és politika kényszereitől mentes működést valósít meg, erősen szakrális elemekkel rendelkezik. A Waldorf nevelés a szülők és pedagógusok szoros együttműködésére épít, ezzel valósítja meg a gyermekek közös kísérését. Figyelemmel van a gyermekek egyéni szükségleteivel, a bennük működő természetes erők támogatására épít. Lehetőséget biztosít a munkafolyamatokba történő bekapcsolódásra (barkácsolás, kertészkedés, kenyérsütés... stb.), ehhez megfelelő eszköztárral rendelkezik.

Művészi igényességgel kerültek kialakításra a Waldorf intézetek, melyeknek belsőtéri elrendezésén túl a kertet és az épület külső megjelenését, funkcionális felosztását is aprólékosan megtervezték. Tudatosan kialakított környezetben valósul meg az oktatás/nevelés, természetes anyagokkal dolgozik, fantáziát mozgató játékokat alkalmaz, kerüli a harsány színeket és formavilágot. Gyakran kör alakú formák, rusztikus megjelenés jellemzi, erősítve a természet összhangját az építészettel. Törekszik a derékszögek kialakulásának elkerülésére, az organikus rend létrejöttére. Az így kialakult letisztult, biztonságot adó környezetben nagy hangsúlyt fektet életünk ritmusára.

10. ábra Waldorf óvoda - Solymár

⁷ Idézet Rudolf Steinertől

Fontos eleme az évkör ünnep, mely a természet szüntelen körforgását veszi alapul, szellemiségében leköveti annak menetét. Ennek nyomán az iskolateremben van egy évszakasztal, mely, mint egy oltár funkcionál. A szakrális tér metaforáját tükrözik a falakon látható alkotások, melyeket a gyerekek készítettek, elrendezésükben a templomokban látható képekére hasonlítanak.

2.2.3. Organikus pedagógia

„A nevelés az élet szolgálata.”⁸

Josef Kentenich atya, a Schönstatt mozgalom alapítója, pedagógiai szellemiségének ápolására alapuló pedagógiai rendszer. Gyökere a katolikus-keresztény értékszempléletet képviseli, de világnézettől függetlenül eredményes. 5 alappillérre épül, bizalom-, lélekmozgás-, kötődés-, szövetség-, eszménypedagógiára. A kiteljesedést szolgálja, korszerű, tapasztalat és élmény alapú, az élet problémáira nyújt újszerű szemléletmódot. Azért organikus a pedagógia, mert az egész ember testi-lelki- szellemi- spirituális nevelését szerves egységként fogja meg, a köztük lévő kötődési szövetekkel együtt. De erős alapja a módszernek, hogy bevonják a családot, közösen dolgoznak az érzelem, értelem, tehetség kibontakozással.

11. ábra Szent Mór Iskolaközpont óvodája - Pécs

Hazánkban fő képviselője és oktatója dr. Pécsi Rita, aki a Szent Mór Iskolaközpont igazgatója volt. Az organikus pedagógia kapcsán nem elsődleges a térkialakítás, így nem sok forrás létezik a témát illetően. Kutatásom folytatásában személyesen fogom meglátogatni az intézményt és interjút készítek Pécsi Ritával a témát érintően.

⁸ Pécsi Rita, neveléskutató, hazánk egyik legnagyobb képviselője az organikus pedagógiának, mottója

3. Fejezet

3.1 Youji no Shiro – A gyerekek vára

A japán Hibino Sekkei Architecture építészirodán belül működik a Youji no Shiro (A gyerekek vára) nevű csoport, melynek fő profilja óvodák és bölcsődék tervezése, kivitelezésének felügyelése és belsőépítészeti kialakítása. Ezen kívül óvodáknak vállalnak tanácsadást a belső téri átalakításokat érintően. Az iroda 1972-ben alapult és a csoportot 1991-ben indították el, mikor a társadalmi helyzet változása elkezdte megkívánni a gyerekek által használt terek tervezésére fókuszáló szolgáltatásokat. Ekkora vált problémává a születésszám csökkenése Japánban. Egyre kevesebb gyerek járt a meglévő óvodákba, melyeknek a mérete és kialakítása nem követte le a létszámváltozást. A Hibino Sekkei építészei úgy gondolták, a jellegtelen épületek helyett sokkal átgondoltabb terek szükségesek, melyek azokra vannak tervezve, akik benne dolgoznak, körülötte élnek és a gyermekekre, akik nap mint nap használják. Az utóbbi 33 évben, mióta létrehozták a csoportot, körülbelül 540 teret terveztek gyerekek számára Japán minden részén. Ezek között szerepel újjépítésű és átalakított épület, valamint csak belsőépítészeti áttervezés is. Az utóbbi években elkezdtek terjeszkedni Japánon kívülre is, például Kínába. Az alábbiakban egyik óvoda épületüket fogom elemezni, a cég saját tervezési elvei alapján, melyek több helyen összeérnek a környezetpszichológia ajánlásaival.

12. ábra Hibino Sekkei Architecture építésziroda

3.2 Kid's Mayumi Kindergarten and Nursery – óvoda és bölcsöde

Oszaka déli részén található Izumi városa, mely textiliparáról volt híres hosszú időn át. A helyi ipar nagyban visszaesett, miután a tengerentúlra telepítették a gyártás jelentős részét az olcsó munkaerő miatt. A városban állt egy óvoda, mely lepusztult állapotban volt, mikor az építésziroda elkezdett vele dolgozni. A tervezés során két fontos témát határoztak meg. Az első, hogy a mindennapi óvodai tevékenységek során megoldják a gyerekek mozgásszegény életmódjának problémáját, melyet a nem megfelelő helyszín okozott. A másik a gyerekek megismertetése a helyi történelemmel és iparral, ezért textilt alkalmaztak az épületben több helyen is.

A mozgás mennyiségének növelése érdekében olyan környezetet alakítottak ki, mely nem csak ingergazdag, de kellő helyet és változatos felületet biztosít a futkározásra és mászásra. Az épület körülveszi a belső udvart, melyről egy füvesített rámpán lehet feljutni az emeletre, a teraszra. A gyerekek felmászhathatnak a rámpán, átszaladhatnak a teraszon és a túloldalt egy lépcsőn le az udvarba. Ez a változatos mozgásformákat, tevékenységeket lehetővé tevő útvonal nagymértékben javította a mozgásmennyiséget. A kertet továbbá fa játékok tarkítják, még több szórakozást biztosítva.

13. ábra Óvoda udvar

Az iroda első tervezési elve az egyszerű dizájn. Nem tervezik túl a tereket, letisztult formák, felületek és anyagok jellemzik az épületet kívül-belül. Nem zsúfolják túl a helyiségeket, hagyják, hogy a gyerekek saját fantáziájukkal töltsék ki a teret. A fogadótérben a falat fekete táblafestéssel festették le, amire szabadon alkothatnak a kisebbek.

14. ábra Fogadótér

Második elv a természetes szellőzés és megvilágítás. Az épület udvar felőli homlokzatait nagyméretű nyílászárók borítják. A közösségi tereket mozgatható üvegfalakkal látták el, így egybenyithatóak a kerttel, a terasz irányába bővíthetők. Ezzel a megoldással lehetővé tették, hogy étkezés és csoportos munka közben is friss levegő és napfény érje a gyerekeket, ne csak a játékidőben.

15. ábra Belső terek egybenyitása az udvarral

A harmadik elv, hogy a mosdók szórakoztatóak legyenek használat közben. A sötét, zárt, privát mosdók helyett a tervezők üvegfalat terveznek be a mosdókba. Itt szintén az előzőpontot érvényesítik, valamint a gyerekek félelem érzetét szüntetik meg a tér nyíltságával. Általában egy kisgyereknek nincs szégyenérzete, így a nyitottság nem hozza kellemetlen helyzetbe, ugyanakkor a sötét hely megijesztheti őket.

16. ábra Mosdó

Negyedik elv a komfortos étkező és konyha kialakítás. A táplálkozási nevelés fontos része a gyerekek fejlődésének. Ennek támogatásának érdekében az étkezőt úgy alakították ki, hogy kényelmes legyen, a bútorok könnyű és kis mérete miatt a gyerekek is át tudják rendezni a teret, ezzel még inkább az igényekre szabhatják az étkezés helyét és módját. A konyhát ablakkal választották le az étkezőről, így a gyerekek szabadon belenézhetnek az ételkészítés folyamatába is, valamint a helyiség nyitottabb marad, miközben megvalósul a higiénikusság.

Az ötödik elv a természetes anyaghasználat. A nevelési, oktatási intézményekben gyakran mesterséges, foltoknak és sérüléseknek ellenálló anyagokat használnak a bútorok, padló – és falburkolatok esetében. Ez a szempont nem a gyerekek komfortérzetét szolgálja, hanem a könnyű takarítás biztosítja a felnőtteknek. A tervezők ezt a hozzáállást teljesen elvetik, a természetes anyagokat részesítik előnyben, például fát, fémet üveget, melyek nem csak megjelenésükben, de illatukkal is kellemesebbé teszik az épületet. A befejezetlennek tűnő fafelületekkel nem csak a természetes megjelenés elérése a cél, hanem a gyerekek gondolatainak szabad áramlásának elősegítése is. A szabadon hagyott természetes anyag sokkal serkentőbb hatással van a képzelőerőre, mint a festett, mintázott felületek.

A hatodik elv nagyban hasonlít a Montessori neveléshez, a gyerekeknek nem kellene félnie a sérülésektől. A tervezők nem gondolták túl a biztonsági tényezőket az óvoda tervezésekor. A túlféltés ahhoz vezethet, hogy a gyermek félni kezd megsérülni, sokkal kevésbé felszabadultan éli meg a teret. Az építészek úgy gondolták, hagyni kell a gyerekeket, hogy kisebb sérüléseket szerezzenek. Erre talán jó bizonyíték a kertben található változatos felületi kialakítás és dombok, a beltérben a kötélre, hálós szerkezetekre és létrákra való felmászás lehetősége, mint játékelemek.

17. ábra Természetes anyagok és hálós szerkezetű játékelem

Hetedik elv a padlóra vonatkozik, az egyenetlen szórakoztatóbb, mint a sík. Az épületen belül sok helyen pár fokos lépcsők és rámpák lettek kialakítva. Ezeket a gyerekek különféle módon tudják használni képzelőerőüknek megfelelően. A lépcsőt nem, mint közlekedési eszközt, magas-alacsony pontok összeköttetését látják, hanem a változatos kihasználás lehetőségeként. Egy lépcső lehet ülő vagy fekvő felület, adhat helyet játéknak és alkotásnak.

A nyolcadik elv az épület rugalmas változtatásának lehetősége a társadalom igényeihez mérten. A társadalom minden országban a maga módján, de folyamatosan változik. Japánban jelenleg a születésszám alacsony és csökkenőben van, ez azonban nem feltétlen marad így. A gyerekek lecsökkent száma azt is eredményezi, hogy 50-60 év múlva az idősek száma lesz alacsony. A változó társadalmi összetétel miatt az épületek és funkciók iránti igény is változik. Ezt figyelembe véve az építésziroda úgy alakítja ki az általuk tervezett óvodákat, ezt is beleértve, hogy szükség esetén más funkciónak is otthont tudjon adni.

18. ábra Változatos térkialakítás

Az építésziroda nyolc tervezési elve sok esetben hasonlít vagy megegyezik a környezetpszichológiai térkialakítások ajánlásával. Ilyenek a természetes szellőzés és fény, a komfort előnyben részesítése, és a színek nem túlzó használata. Ezen elvek alapján az épület jól bemutatatható, alábbiakban ezt röviden még kiegészítem.

19. ábra Bútorok felett kialakított játszó felületek

A gyerekek képzelőerője jóval meghaladja a felnőttekét, így olyan dolgokban is meglátják a játék lehetőségét, amiben az idősebbek már nem. A tervezés során keletkező holtterekben bújó-mászó lehetőséget alakítottak ki. Azok a szekrények, melyeket csak a pedagógusok használnak, magasabbra kerültek, így alattuk zugok, kuckók alakultak ki. A szekrény úgy lett kialakítva, hogy a gyerekek által elérhetőek és szabadon használhatóak legyenek. A felettük lévő tereket egy farács és áttört textil segítségével leválasztották, mögötte mászó helyet alakítottak ki. A bútorok a gyerekekre lettek méretezve, anyagukban könnyűek, de stabilak, így a kicsik is tudják őket szabadon mozgatni, változtatni a játszó területeiket. A falakat is több helyen hasznosították játszófelület formájában, fa falijátékokat helyeztek fel rájuk.

A nagy nyílászárók mellett megjelennek olyan apró lyukszerű ablakok is, melyek elsősorban nem a bevilágítást és szellőzést szolgálják, csupán a kilátást. Ezeket az ablakokat a gyerekek fejmagasságba helyezték el, így még inkább azt sugallva nekik, hogy az épület számukra lett tervezve. Bár az udvar irányába több az üvegezett homlokzati felület, mint a zárt, ez az utca irányába nem mondható el. Kisebb ablakokat alkalmaztak az utcafronti homlokzatokon, ennek köszönhetően az óvoda zárt a forgalmas út előtt és egy privát biztonságos környezetet ad.

20. ábra Utcafronti homlokzat

Úgy vélem ez az óvoda és a tervezési elvek követendő példaként szolgálnak a nevelési és oktatási intézmények tervezése során, mivel a gyerekek komfortérzetét és igényeit tartották szem előtt.

3.3 Megvalósult európai példák elemzése

Néhány európai, köztük több magyar bölcsődét és óvodát szeretnék röviden bemutatni. Ezeket az intézményeket tervező irodák közül majdnem mindnek több kisgyermeknek szóló épület kötődik a nevéhez. Az elemzések során összegyűjtöttem azokat a környezetpszichológiához kötődő tervezési elveket, melyeket az adott irodák követhetnek egy-egy tervezés során. A későbbiekben ezek figyelembevételével alkottam meg saját téziseimet.

3.3.1 House of Elementary Education – Ausztria, Reitdorf

A Flachau és a Reitdorf óvodák összevonásakor szükség volt egy nagyobb épületre, ami mind a két intézmény tagjainak helyet tud adni. A régi Reitdorf óvoda épületét alakították át és bővítették ki, a végeredmény egy példaértékű pedagógiai tér lett. Az épület új szerkezeti részeit fából készítették, a bútorok és burkolatok is a különböző fajtájú, textúrájú és színű faanyagokból készültek. A belső és külső tér kapcsolatát a csoportszobák bővítését szolgáló verandákkal és az épülethez csatlakozó burkolt, fedett területekkel erősítették. A csoportszobákat a maximális bevilágítás és szellőztetés érdekében délre tájolták, az árnyékolást az erkélyek és azok teteje adja, míg a már meglévő üvegezett összekötő folyosóét függőleges fa lamella biztosítja. A csoportszobákban galéria kialakításával növelték meg a helyiségek területét, melyeknél korlát helyett hálós leeresztőt alkalmaztak. Egy multifunkcionális szobát alakítottak ki a tetőtérben, ahonnan üveglakokon keresztül lehet lelátni a csoportszobákra és felülvilágítók sora biztosítja a természetes fényt. Az óvoda koncepciójának egyik fő pontja volt, hogy a csoportszobák között megvalósuljon az átláthatóság, hogy az együttlét érzését adja a gyerekek számára és erősítse a csoportszellemet, ezt üvegfalakkal és nyílászárókkal oldották meg. Az épület színhasználata elsődlegesen a különböző fafajták színére és textúrájára támaszkodik, melyet pasztellzöld részletek egészítenek ki, például a tornaterem padlója.

Az intézmény természetes és barátságos megjelenésű, miközben biztonságot és kellő szabadságot ad a használóknak. Környezetpszichológiai szempontból követendő példának tartom.

21. ábra House of Elementary Education

3.3.2 Meadows Nursery – Egyesült Királyság, Hexham

A northumberlandi mezőgazdasági terület átalakításakor egy 70 férőhelyes bölcsőde-óvoda épületet terveztek. Az érzékeny környezetre való tekintettel az épületnek bele kellett illeszkednie a tájba. A tervezők tükrözni szerették volna a helyi vidéki népi építészetet, ugyanakkor modern megjelenést akartak kölcsönözni az intézménynek. Helyi anyagokat alkalmaztak a kivitelezés során, kő és faburkolatot kapott az épület. Az intézmény három tömegből áll, melyek egymástól el vannak tolva, ezzel a szellőzős és természetes fény bejutását szerették volna maximalizálni, melyet a tetőablakok is segítenek biztosítani. A csoportszobák déli tájolásúak, az árnyékolást pergolával oldották meg. Az udvarra nyílnak, így a természettel közvetlen kapcsolatban lehetnek egész nap a gyerekek. A belső tereket a fehér felületek és a fa bútorok uralják, a játékok és a gyerekek rajzai tarkítják. A fenntarthatóság érdekében megújuló energiaforrásokat alkalmaztak az épületben, hőszivattyú és napelem került elhelyezésre.

Az épület illeszkedése miatt példaértékű. Környezetpszichológiai szempontból a belső tér a sok fehér felület miatt kicsit rideg és idegen marad, beltéri burkolatként is lehetett volna fát alkalmazni. Ezen kívül az erős hidegfényű lámpatestek miatt tűnik kevésbé jól kialakítottnak a belső tér, mint az előző példák során. Működését tekintve az intézményben a három tömeg a különböző korosztályú csoportoknak ad teret, így az idő előrehaladtával a gyerekek vándorolnak a helyiségek között. A szobák korcsoportnak megfelelő berendezésű és kialakítású, ugyanakkor megjelenésében az összes hasonló, így az állandóság érzését kelti.

22. ábra Meadows Nursury

3.3.3 The Learning Tree Nursury – Egyesült Királyság, London

Az óvoda egy kelet-londoni raktárépületben kapott helyet az átalakításokat követően. Az építészcsapat sokéves tapasztalatai alapján tervezte az intézményt fenntartható, nyitott, szórakoztató és tartós épületnek. Elsősorban belsőépítészeti projekt, mely során természetes anyagokat alkalmaztak a burkolatok, nyílászárók, bútorok kialakításakor, elsősorban fát, rétegelt falemezt és kaucsuk gumit. Az anyaghasználat másodlagos célja a gyerekek megismertetése a különböző textúrákkal, felületekkel. A helyiségeket úgy alakították ki, hogy multifunkcionálisan lehessen őket használni, például a csoportszobák között elhelyezkedő étkező közösségitérként és alvórészlegként is funkcionál. Az épületet az átláthatóság jellemzi, melyet üveg nyílászárók és válaszfalak biztosítanak, így az épület szélén található csoportszobákból átjut a fény a központi helyiségbe is. A szobák és termek összenyithatóak, a mozgás teljes szabadságát biztosítják az épületen belül. Ez azért is volt fontos, mert az intézményhez csak egy nagyon kisméretű udvarrész tartozik, így a friss levegő bejutását és a testmozgást az épületen belül kellett megoldani. Formavilágában az éles sarkok helyett ívek jellemzik az óvodát. Kör alakú nyílások, íves nyílások, lekerekített sarkok és beépített bútorok, gömb alakú lámpatestek kerültek elhelyezésre. Egyszerű és letisztult megjelenése van a helyiségeknek, természetes fa, bézs és sötétzöld színek teszik életteli az intézményt.

A választott példa kiemelendő, hisz a természet hiányával kellett a lehető legtöbbet kihozni egy városias környezetben az épületből. Úgy kellett a természetességet biztosítani, hogy csak a belső teret lehetett manipulálni. A lehetőségekhez mérten egy barátságos, környezetpszichológiailag is helytálló épületet sikerült a tervezőknek megvalósítaniuk.

23. ábra The Learning Tree Nursery

3.3.4 Vízafogó Tagóvoda – Magyarország, Budapest XIII. kerület

Ezt az óvodát a Vízafogó lakótelepre tervezték, mely a szocialista panel program utolsó hullámában épült. Tízemeletes panelépületek között áll a 80-as években épített típusóvoda, melyet a kerület felújítási programján belül modernizáltak. A meglévő intézmény adottságait hosszasan elemezték, majd összegyűjtötték azokat az értékeket, melyeket az épület már képviselt. A keleti tájolás miatt rengeteg természetes fény jutott a csoportszobákba, melyek a felújítást megelőzően is rendelkeztek kertkapcsolattal, azt azonban meg szeretnék volna erősíteni, így egy faszerkezetű kétszintes teraszt építettek az épülethez. Méretükből adódóan rossz időben is biztosítják a minőségi kint töltött időt, jó időben a szobák bővítésére használhatóak. A belső tér teljesen átalakításra került. Tágas helyiségeket alakítottak ki, melyeknek faburkolatot, bútorokat és nyílászárókat adtak. Az épületet átjárja a természetesség. Egy átriummal egészítették ki az épületet, melyben egy kis tó lett elhelyezve, így a belső és külső tér között még inkább erősebbé válik a kapcsolat. A mosdók is nagy ablakokat kaptak, melyeken rengeteg fény jut be, így az elemzett japán példához hasonlóan egy tágasnak tűnő, világos, barátságos mellékhelyiséget

használhatnak a gyerekek. A tornaterem egyik oldalát mászófal és kötélpálya egészíti ki, melyek a sokszínű mozgást biztosítják.

A választott óvoda több díjat is nyert az évek során, melyet talán annak köszönhet, hogy a lehető legkisebb beavatkozással alakították át teljesen az épületet. Követendő példa a fenntartható építészetre, a környezetpszichológia alapú elvek megvalósulására és a gyerekközpontú tervezésre.

24. ábra Viza fogó Tagóvoda

3.3.5 Mocorgó Óvoda – Magyarország, Budapest X. kerület – Kőbánya

A régi óvoda elbontását követően alakították ki az új hat csoportos intézményt. Az épület kívülről a forma illesztős lyukas játékra emlékeztet különböző alakú ablakaival és sokszínű homlokzatával. Az épületbe belépve a felülvilágítókkal ellátott multifunkciós aulába érkezünk, ami egyszerre a tornaterem és a vetítőterme is. Olyan fogadóhelyiséget szerettek volna tervezni, mely nagyszabású, mégis használható szinte állandóan. Ebből a térből indul hat különböző színű csík, mely egy-egy csoportszobához vezet, megkönnyítve a gyerekek számára a tájékozódást. Az emeletre egy lépcső vezet fel, lefele azonban választhatják a gyerekek a csúszda használatát is, mely az aulába vezet. Szintén itt található a beltéri növényfal, mellyel a természetet szerették volna behozni az épületbe. A csoportszobák egy-egy terasszal rendelkeznek, melyek összenyithatók a belső térrel. Az ablakokat a szobában a gyerekekre tervezték, nem csak kinézni tudnak rajta a kicsik, hanem ki is ülhetnek a mélyebb ablakokba. Az egyedi tervezésű bútorok fából készültek, melyeket sok esetben a csoport saját színére festettek, így a folyosón is könnyebb megkülönböztetni melyik szekrény melyik csoporthoz tartozik. Az oviudvarban mindegyik csoportnak van egy saját ágyása, melyen a növénygondozást tanulhatják a gyerekek és jobban

megismerhetik az élővilágot. Az épületet napelemmel és hőszivattyúval egészítették ki.

Az épület izgalmas formavilágot és részleteket tartalmaz, azonban mégsem tartom jó példának környezetpszichológiai szempontból. Kevés helyen lehet természetes anyagokkal találkozni, ahol megjelenik a fa, ott is le van a legtöbb helyen festve. Emiatt még nem értékelném önmagában egy kevésbé jó példának, azonban a színek használata megerősíti álláspontomat. Rengeteg élénk és vibráló szín jelenik meg az épületen kívül-belül, több helyen nagy felületeken, például a csoportszobák teraszainak nagyméretű árnyékoló ajtajai. Színek terén a kevesebb vagy a halványabbak alkalmazását előnyösebbnek tartottam volna. Összeségében egy izgalmas épület, a kutatásban mégis negatív példának értékelem.

25. ábra Mocorgó Óvoda

4. Fejezet

Az alábbiakban azokat a tervezési elveket gyűjtöttem össze, melyeket a példák elemzését követően és a kutatás során kiemelendőnek tartottam. Az elveket tézisként, laikusok számára is könnyen értelmezhetően fogalmaztam meg, hogy a kutatásomat kiegészítve egy arculati segédletet készítek. A segédletet azok számára készítem, akik óvoda tervezés, felújítás előtt állnak. Összeszedtem azokat a környezetpszichológia alapján javasolt tervezési szempontokat, melyekre érdemes figyelmet fordítani a kialakítás során. Bátran ajánlom tervezők, óvodapedagógusok, megrendelők, önkormányzatok és bárki számára, aki a kisgyermekek fejlődését tartja szem előtt. Reményeim szerint a tézisek és vizuális kiegészítésük segíteni fog a környezetpszichológia alapú tervezés magyarországi megerősödésében.

I. Tézis

Térhasználat

A tér funkcionális használatát tekintve 3 típusról beszélhetünk: a gyermekek által használt terekről, a közösségi vagy publikus terekről és a kiszolgáló terekről. Mindegyiket alapos megfontoltsággal kell kialakítani és a használók igényére szabni. Sokszor elhanyagolt, mégis különös odafigyelést igényel az óvodapedagógusok szobájának és étkezőjének megtervezése. Törekedjünk a magas építészeti minőségű kialakításra, hogy kellően szolgálja a rekreációt és a motiváció megőrzését.

26. ábra The Learning Tree Nursery

II. Tézis

Térkapcsolat

A biztonságos környezet megteremtésének alapja a kiszámíthatóság és állandóság. Előnyös olyan térstruktúrát kialakítani, mely könnyen átlátható a gyerekek számára. Az egyes funkciócsoportok között átriumok, átmeneti terek alkalmazása segítheti az értelmezhetőséget, segíthetnek az épület belső feltárolásában a különböző terek között.

27. ábra YueCheng Courtyard Kindergarten

III. Tézis

Kert és átmeneti terek

A csoportszobák és a kert között fontos a kapcsolat teremtés, melynek számos pozitív hatása van a szervezetre. Javasolt átmeneti, fedett tereket kialakítani, melyek rossz idő esetén is biztosítják a kültéri játék lehetőségét. A kertben elegendő teret kell adni a játékokra, biztosítani kell az elvonulás lehetőségét zegzugos játékelemekkel. Elengedhetetlen a megfelelő mértékű árnyékolás, melyet elsődlegesen fakkal javasolt megoldani, de a napvitorla és tető létesítése is szoba jöhet. Előnyös lehet egy kis tankertet és szenzorikus részt biztosítani az udvarban, az érzékszervek fejlődése és az ismerkedés elősegítésére.

28. ábra House of Elementary Education

IV. Tézis

Nyílászárók

A nyílászárók adják meg az épület nyitottságát a kapcsolódó külső terek felé. A nyílások arányának megválasztása és a konkrét termék kiválasztása során figyelemmel kell lenni a megfelelő szellőzésre, természetes megvilágításra és az energiatudatosságra. Törekedjünk a természetes fény és szellőzés biztosítására. Déli és nyugati tájolás esetén gondoskodni kell a megfelelő árnyékolásról. Fontos figyelembe venni a gyermekek szemmagasságát, hogy számukra is használható nyílásokat tervezzünk.

29. ábra Xin'an Haibei Kindergarten

V. Tézis

Padló kialakítás

A sík padlót helyenként meg lehet szakítani beépített elemekkel, melyek plusz élményt és játék lehetőségére adnak helyet. A balesetvédelmet figyelembe véve mélyebb belépéshosszú, néhány fokos lépcsőt, alacsony lejtésű rámpát vagy éppen kis csúszdát lehet a padlóba integrálni. Így a helyiségek közötti magasságbeli különbség egy játékos formában hidalható át.

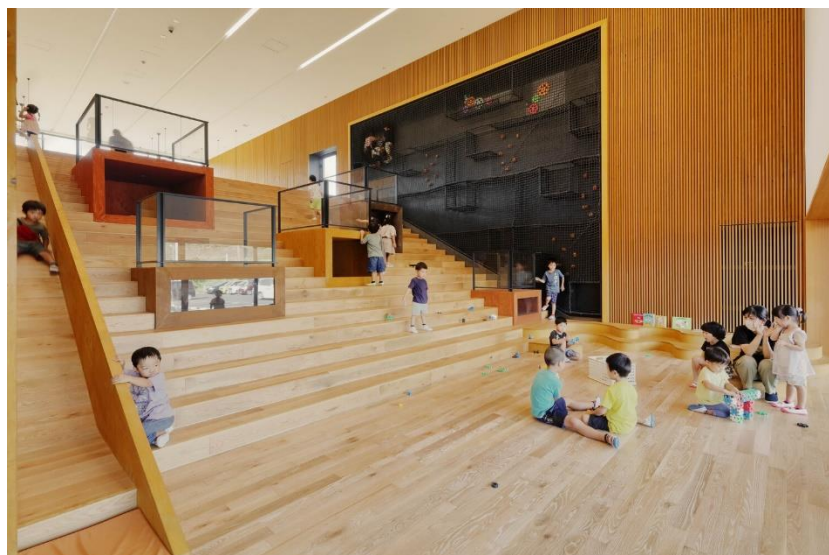

30. ábra Xin'an Haibei Kindergarten

VI. Tézis

Anyaghasználat

Törekedjünk a burkolatok és bútorok esetében természetes anyagok választására. A fa sokféle textúrát adhat, színében, minőségében, erezettségében, felületi minőségében és illatában más minden fafajta. Ennek köszönhetően játékos és sokszínű, ugyanakkor természetes megjelenést biztosít. A kezeletlen fa használata nemcsak anyaga, hanem egészségre gyakorolt és antibakteriális hatása miatt is alkalmazásra javasolt.

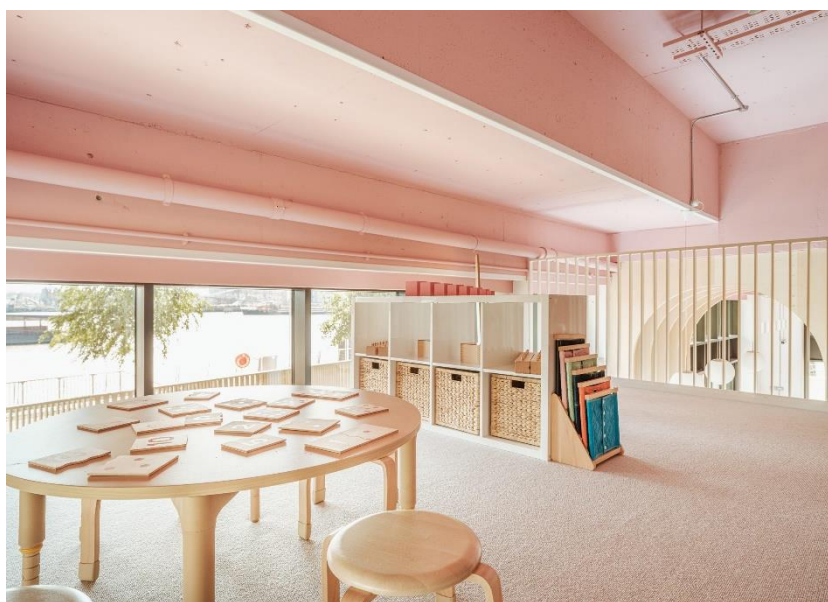

31. ábra KN Kindergarten

VII. Tézis

Színhasználat

A színek pszichés hatása és megfelelő kiválasztása kulcsfontosságú kérdés. Nem szabad túl élénk és sokféle színt választani, mert az túl stimuláló lehet. Érdemesebb egy harmonikus megjelenésre törekedni 2-3 szín használatával. A csoportszobákban a tompább, pasztellos színek preferáltak, míg a megérkezés és közösségi terek ettől különbözhetnek, érzékeltethetik funkciós eltérésüket. A gyerekek színmegkülönböztetési képessége óvodás korban fejlődik a legjobban, így a megfelelő alkalmazás kiemelkedően fontos.

32. ábra The Nest Nursery

VIII. Tézis

Játékos beépítés

A felnőtt számára hasznosíthatatlan tér igazi kincs tud lenni egy gyerek számára. Az óvoda játékosabbá tételére jó példák lehetnek a következők. A bútorok felett, alatt, azokon keresztül érdemes zegzugos búvó-mászó helyeket kialakítani. A védett zugok nem csak a játékokra alkalmasak, hanem privát teret adnak elvonulásra. Galéria kialakítása esetén egy második szintet kap a csoportszoba, mely belmagasságában is jobban a gyermekekre szabható, itt a korlátok helyett érdemes lehet erős hálót használni. A falakon helyet lehet adni különböző játékoknak, tapifalnak vagy éppen a mozgást ösztönző elemeknek.

33. ábra Vizafogó Tagóvoda

Összegzés

Az épületek tervezése során alapvetően fontos szempont a környezetpszichológia figyelembevétele, de kisgyermekes esetében még jelentősebb. Jobban befolyásolhatóak, sérülékenyebbek, mint a felnőttek fontos, hogy a megfelelő fejlődés érdekében rájuk legyen optimalizálva az intézmény. Nincs egy kimondottan jó módszer, hogy hogyan kell csinálni. Súlyos tervezői döntések vezetnek egy épület megszületéséhez. A terven lehet, hogy egy apróság, de fizikai formában minden elem nagy jelentőséggel bír. Úgy vélem kifejezetten fontos egy edukációs intézmény tervezésekor a folyamatba bevonni kompetens pedagógusokat, nevelőket, pszichológusokat. Különösen napjainkban, mikor a technológiának köszönhetően egyre jobban elhanyagoljuk mentális és lelki egészségünket, hajlamosak vagyunk elfelejteni, hogy embernek születtünk. Fontos a biztonságos, ingergazdag környezet a korai években. A legjobb az lenne, ha az emberek minél tovább tudnának olyan környezetben tartózkodni, ami a fizikális egészségen túlmutatva a belső világot is óvja és táplálja. Építésként ennek a biztosítására kell törekednünk.

Az elemzések során arra jutottam, hogy a távol-keleti országokban jól megvalósul a környezetpszichológia alapú tervezés, Európában egyre elterjedtebb, főleg a nyugati országokban és Magyarországon is kezd szórványosan megjelenni. Az általam fontosnak vélt tervezési elveket, téziseket egy vizuális szemléltetést szolgáló segédlettel egészítettem ki, melyet szeretnék elérhetővé tenni építésszek, pedagógusok, megbízók és kivitelezők számára egyaránt. Ennek publikálását a továbbiakban fogom megvalósítani. Kutatásomat folytatom, reményeim szerint doktori munkámat is a téma köré szőhetem.

Köszönetnyilvánítás

Szeretnék köszönetet mondani konzulensemnek, Dr. habil Tamás Anna Mária egyetemi docensnek, aki munkámat irányította, támogatta és tudásával nélkülözhetetlen segítséget nyújtott dolgozatom elkészítésében.

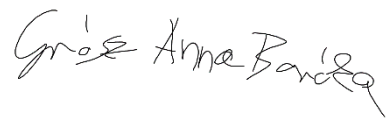
Köszönöm párom, Rácz Viktor támogatását, aki a munka során végig mellettem állt és segített a nehéz időkben.

Nyilatkozat

Alulírott Grósz Anna Boróka, GABEF6 büntetőjogi felelősségem tudatában Óvodai terek környezetpszichológiája című Tudományos diákköri dolgozatomban foglaltak a saját, önálló munkám eredményei, ennek elkészítéséhez kizárólag a hivatkozott forrásokat (szakirodalom, eszközök, stb.) használtam fel, írásomat a Pécsi Tudományegyetem vonatkozó szabályzatainak betartásával készítettem.

Kijelentem, hogy az elektronikus és a kinyomtatott változat megegyezik és tudomásul veszem, hogy a szerzői jogi szabályok betartását a Pécsi Tudományegyetem plágiumkereső rendszeren keresztül ellenőrizheti.

Pécs, 2024. 04. 18.

A handwritten signature in black ink, reading "Grósz Anna Boróka". The signature is written in a cursive, flowing style. Below the signature is a horizontal dashed line.

hallgató aláírása

Felhasznált irodalom, internetes források

1. Grósz Anna Boróka: Környezettudatos építészet – Környezettudatos nevelés, 2022. – Előző dolgozatom alapját képezte jelenlegi dolgozatomnak. A szöveg több helyen átvett részleteket tartalmaz.
2. Dr. habil. Dúll Andrea: A környezetpszichológia története, 2001.
3. Dr. habil. Dúll Andrea: A lokalitásélmény környezetpszichológiai vizsgálata, 2017.
4. Dr. habil. Dúll Andrea: Helyek, tárgyak, viselkedés. Környezetpszichológiai tanulmányok, 2009.
5. Dr. habil. Dúll Andrea: Környezet-pszichológia-egészség, 2012.
6. Dr. habil. Dúll Andrea, Keszei Barbara, Böddi Zsófia: Óvodás gyermekek csoportszobai térhasználatának vizsgálata a térszintaxis módszerével, 2019.
7. Épített Környezeti Nevelés Kisgyermekkorban Konferencia 2018 konferencia kötet, 2018
8. Jákli Eszter: A környezeti nevelés tájépítészeti lehetőségeinek vizsgálata budapesti alapfokú oktatási intézmények szabadterein, 2021.
9. Somogyi Krisztina doktori disszertációja: Közvetlen élmény – közvetlen építészet, 2019.
10. előadások elektronikus anyaga, saját jegyzetek
11. [www.hu.wikipedia.org, Környezetpszichológia](https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6rnyezetpszichol%C3%B3gia), Elérhető: <https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6rnyezetpszichol%C3%B3gia>, Elérés: 2023.11.19.
12. [www.parlament.hu, Környezettel, környezetvédelemmel kapcsolatos lakossági attitűdök](https://www.parlament.hu/documents/1238941/0/NFFT_ISSP_Kornyezet+%282%29.pdf/27fa46aa-0802-27c3-26b3-d6d3caa4f4d1?t=1614160900123), Elérhető: https://www.parlament.hu/documents/1238941/0/NFFT_ISSP_Kornyezet+%282%29.pdf/27fa46aa-0802-27c3-26b3-d6d3caa4f4d1?t=1614160900123, Elérés: 2023.11.19.
13. www.epitettkornyezetineveles.blogspot.com, Elérés: 2023.11.19.
14. [www.kulturaktiv.hu, Épített környezeti nevelés az óvodában](https://kulturaktiv.hu/projekt/epitett-kornyezeti-neveles-az-ovodaban/), Elérhető: <https://kulturaktiv.hu/projekt/epitett-kornyezeti-neveles-az-ovodaban/>, Elérés: 2023.11.19.
15. Rókusfalvy Pál: Mi a környezetpszichológia? II., Elérhető: <https://ofi.oh.gov.hu/mi-kornyezetpszichologia-ii>, Elérés: 2023.11.19.
16. [www.emberijogokert.hu, Gyermek a családban és társadalomban 1. rész - Fiatalok az Emberi Jogokért](https://www.emberijogokert.hu/gyermek-a-csaladban-es-tarsadalomban-1-resz/), Elérhető: <https://www.emberijogokert.hu/gyermek-a-csaladban-es-tarsadalomban-1-resz/>, Elérés: 2023.11.19.
17. Dr. Albert Gábor: A nevelés elméleti és történeti alapjai, Elérhető: http://janus.ttk.pte.hu/tamop/kaposvari_anyag/albert_gabor/3letreform_s_reformpedaggia.html, Elérés: 2023.11.19.

18. Pukánszky Béla, Németh András: Neveléstörténet – 10. Iskolaügy és pedagógia a XX. században, Elérhető: <https://magyar-irodalom.elte.hu/nevelestortenet/index.html#10>, Elérés: 2023.11.19.
19. www.hu.wikipedia.org, Reformpedagógia Magyarországon, Elérhető: https://hu.wikipedia.org/wiki/Reformpedag%C3%B3gia_Magyarorsz%C3%A1gon, Elérés: 2023.11.19.
20. Sanda István Dániel: A reformpedagógiai irányzatok iskolaépítési törekvései, Elérhető: http://real.mtak.hu/58320/1/5_EPA00011_iskolakultura_2008-9-10.pdf, Elérés: 2023.11.19.
21. Fáyné dr. Dombi Alice, Dr. Sztanáné dr. Babics Edit: Pedagógus mesterség, Elérhető: http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Pedagogus_mestersgV2/index.html, Elérés: 2023.11.19.
22. www.architizer.com, KM Kindergarten and Nursery, Elérhető: <https://architizer.com/projects/km-kindergarten-and-nursery/>, Elérés: 2023.11.19.
23. <https://e-ensha.com/youjinoshiro/>, Our Design, Elérhető: https://e-ensha.com/english_our_designing_index/, Elérés: 2023.11.19.
24. www.archdaily.com, KM Kindergarten and Nursery/HIBINOSEKKEI + Youji no Shiro, Elérés: <https://www.archdaily.com/800830/km-kindergarten-and-nursery-hibinosekkei-plus-youji-no-shiro>, Elérhető: 2023.11.19.
25. www.epiteszforum.hu, Átkeretezett világ: a Vízafogó Tagóvoda felújítása és bővítése az ARCHIKON tervei alapján, Elérés: <https://epiteszforum.hu/atkeretezett-vilag-a-vizafogo-tagovoda-felujitasa-es-bovitese-az-archikon-tervei-alapjan>, Elérhető: 2024.04.18.
26. www.octogon.hu, Játékra hangolva, Elérés: <https://www.octogon.hu/epiteszet/jatekra-hangolva/>, Elérhető: 2024.04.18.
27. www.archdaily.com, House of Elementary Education/LP architektúr, Elérés: https://www.archdaily.com/1001095/house-of-elementary-education-lp-architektur?ad_source=search&ad_medium=projects_tab, Elérhető: 2024.04.18.
28. www.archdaily.com, Meadows Nursery/MailenDesign, Elérés: https://www.archdaily.com/914238/meadows-nursery-mailendesign?ad_source=search&ad_medium=projects_tab, Elérhető: 2024.04.18.
29. www.archdaily.com, The Learning Tree Nursery/Delve, Elérés: https://www.archdaily.com/989868/the-learning-tree-nursery-delve?ad_source=search&ad_medium=projects_tab, Elérhető: 2024.04.18.

Ábra és képgyűjtemény

1. ábra Gyermekekből felnőtté válás	3
2. ábra A legfontosabbnak vélt környezeti problémák aránya Magyarországon.....	4
3. ábra Ember és környezete	5
4. ábra Helykötődés	7
5. ábra Érzékelés	9
6. ábra Tervezési folyamat	10
7. ábra Épített környezet megismerésére szolgáló játék	12
8. ábra New School - Abbotsholme	13
9. ábra Casa dei Bambini - az első Montessori óvoda	15
10. ábra Waldorf óvoda - Solymár	16
11. ábra Szent Mór Iskolaközpont óvodája - Pécs	17
12. ábra Hibino Sekkei Architecture építésziroda	18
13. ábra Óvoda udvar	19
14. ábra Fogadótér	20
15. ábra Belső terek egybenyitása az udvarral	20
16. ábra Mosdó.....	21
17. ábra Természetes anyagok és hálós szerkezetű játékelem	22
18. ábra Változatos térkialakítás	22
19. ábra Bútorok felett kialakított játszó felületek.....	23
20. ábra Utcafronti homlokzat	24
21. ábra House of Elementary Education.....	26
22. ábra Meadows Nursury	27
23. ábra The Learning Tree Nursury	28
24. ábra Vizafogó Tagóvoda	29
25. ábra Mocorgó Óvoda	30
26. ábra The Learning Tree Nursury	31
27. ábra YueCheng Courtyard Kindergarten.....	32
28. ábra House of Elementary Education.....	33
29. ábra Xin'an Haibei Kindergarten	33
30. ábra Xin'an Haibei Kindergarten	34
31. ábra KN Kindergarten	35
32. ábra The Nest Nursery	35
33. ábra Vizafogó Tagóvoda	36

A PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM KRISZBACHER ILDIKÓ TEHETSÉGGONDOZÓ

PROGRAM

2023/2024.

TANÉVI

TÁMOGATÁSÁVAL

KÉSZÜLT

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

